

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МУЛІНА Наталія Ігорівна

УДК 372.881.1:378.018.532:004

МЕТОДИКА РОЗРОБКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти)

Спеціальність 13.00.02 - теорія та методика навчання:
германські мови

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі інформатики та технологій навчання Київського державного лінгвістичного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор
ЧЕКАЛЬ Галина Степанівна,
Київський державний лінгвістичний університет,
професор кафедри інформатики та технологій навчання

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПЛАХОТНИК Василь Макарович,
Інститут педагогіки АПН України,
головний науковий співробітник
лабораторії іноземних мов

кандидат педагогічних наук, доцент
КОЛОМІЄЦЬ Світлана Семенівна,
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”,
доцент кафедри іноземних мов № 1

Провідна установа Київський національний університет

ім. Тараса Шевченка, кафедра методики навчання
іноземних мов і прикладної лінгвістики,
Міністерство освіти і науки України, м. Київ

Захист відбудеться 29.05.2001 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському державному лінгвістичному університеті, 03680 м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського державного лінгвістичного університету, 03680 м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73.

Автореферат розісланий 27.04.2001 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Бігич О.Б.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Значне підвищення інтересу до вивчення іноземних мов (ІМ), англійської мови зокрема, в Україні викликано розширенням міжнародних контактів і зростаючою інтеграцією країни у світове співтовариство. Крім того, воно зумовлене стрімкою інформатизацією та комп'ютеризацією всіх напрямків діяльності в суспільстві: виробництва, науки, освіти, культури, побуту тощо. В сучасному українському суспільстві зміни торкнулися не лише обсягу міжнародних контактів громадян нашої держави, але й якісного їх рівня, форм та засобів спілкування. Зумовлене потребами часу реформування системи вищої освіти в Україні сьогодні визначає як одне із своїх провідних завдань - забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів різних галузей народного господарства з високим рівнем володіння ІМ. Відповідні нові вимоги висуваються до методики викладання ІМ у навчальних закладах на різних ступенях навчання.

У методиці навчання ІМ та ряді суміжних наук іде постійний пошук шляхів удосконалення системи навчання. Значний внесок у формування нового підходу до навчального процесу зроблено в педагогічних наукових працях Ю.К.Бабанського, В.П.Беспалька, В.М.Галузинського, Б.С.Гершунського, М.Б.Євтуха та ін. Психологічні проблеми навчальної діяльності під час вивчення ІМ досліджуються в роботах П.Я.Гальперіна, І.О.Зимньої, О.М.Леонтєва, В.Я.Ляудіса, Н.Ф.Тализіної, В.О.Якуніна та інших. Послідовно реалізується комунікативна спрямованість навчання (Ю.І.Пассов, W. Littlewood, Ch.J. Brumfit, K. Johnson та ін.); впроваджуються ідеї інтенсивного навчання ІМ "методом активізації резервних можливостей особистості" (Г.О.Китайгородська, Т.М.Ігнатова, Н.К.Скляренко, Т.Н.Смирнова та ін.); проводяться пошуки технології створення сучасних підручників (І.Л.Бім, Н.Ф.Бориско, М.М.Вятютнев, Е.П.Шубін та ін.); з метою визначення об'єктивного рівня сформованості в учнів іншомовних навичок і вмій впроваджується методика тестування (О.П.Петрашук, О.П.Петренко, J.W.Oller, N. Underhill та ін.).

У методиці навчання ІМ сформувався окремий напрям досліджень проблем та завдань викладання ІМ у вищих закладах освіти (ВЗО), зокрема технічних (ВТЗО). У вітчизняній методичній літературі детальний аналіз та розробку основних теоретичних положень загальної методики навчання ІМ студентів немовних спеціальностей технічних ВЗО протягом основного (базового) ступеня здійснено Й.М.Берманом та О.Б.Тарнопольським. Доцільно також згадати роботи в цьому напрямі Т. Hutchinson, А.М. John, P. Strevens, С. Kennedy, А. Waters. Найбільша увага методистів у навчанні видів мовленнєвої діяльності у ВТЗО приділяється методиці навчання читання (С.К.Фоломкіна, Г.В.Барабанова,

Н.Ф.Воропаєва, Т.Г.Клепікова, Н.З.Магазова, А.К.Оперенко, Т.О.Третякова, Н.І.Шевченко та ін.). Проведені дослідження особливостей навчання іншомовного професійного науково-технічного спілкування (А.Я.Гайсіна, Т.Б.Лесохіна), навчання ділового писемного мовлення (Н.М.Громова) тощо.

Доведено, що використання технічних засобів навчання (ТЗН) є одним із шляхів підвищення інтенсифікації процесу навчання за умов їх комплексного застосування (М.В.Ляховицький, І.В.Микало). Традиційно в процесі навчання ІМ використовують фонограми, відеограми та відеофонограми. Розроблені методика роботи в лінгафонному кабінеті (А.Ю.Горчев, П.Костера), принципи використання звукозапису (М.В.Ляховицький), особливості та переваги використання фонограм та відеограм (Н.І.Бичкова, Н.Ф.Бориско, Т.Ф.Горбунькова, О.О.Громова, Л.В.Калініна, Б.Б.Кудрявцев, О.М.Щукін, М. Allan, E. Dale, A. Pichering, C. Watts та ін.), шляхи використання навчального телебачення тощо (Л.В.Банкевич, В.П.Васильєв).

Понад тридцять років використовують також високотехнологічний засіб підтримки навчального процесу - комп'ютер. З середини 80-х років у світі інтенсивно розвивається напрям комп'ютеризованого навчання ІМ. Проблемами розробки та використання комп'ютерних програм з ІМ займаються Е.Г.Азімов, В.М.Алалікін, П.Г.Асоянц, Е.А.Гуревич, А.П.Журавльов, Т.І.Коваль, Е.Л.Носенко, В.В.Одегова, П.І.Сердюков, Г.С.Чекаль, Н.М.Чемерис, E. Buchholz, V. Cook, G. Davies, J. Higgins, O.U.H. Jung, D. Wolf та ін.; психології комп'ютеризованого навчання - І.М.Горєлов, Ю.І.Машбиць, О.К.Тихомирова, С.С. Crook, P.Light, K.Spencer; лінгвістики та аналізу комп'ютером мовленнєвих повідомлень - Т.Б.Андрусенко, Б.Ю.Городецький, О.В.Зубов, Р.Г.Піотровський, Т. Jones та ін. На жаль, традиційні ТЗН використовуються викладачами здебільшого безсистемно, інколи з грубими порушеннями методичних вимог.

Комп'ютерними навчальними іншомовними програмами користуються лише окремі викладачі-ентузіасти. На те є ряд причин, серед яких відзначимо високу вартість як самих технічних засобів, так і програмних навчальних матеріалів для них, відсутність окремих категорій технічних засобів у навчальних закладах, а також неготовність викладачів до роботи з сучасною технікою.

За комп'ютерної підтримки через систему телекомунікаційних мереж здійснюється дистанційне навчання (ДН). Воно ґрунтується на широкому використанні в навчальному процесі електронної пошти та всесвітніх мереж (Інтернету, FreeNET та ін.). Ця нова форма надання освіти, яка дозволяє бажаним одержати знання в будь-якій галузі без постійного відвідування навчального закладу, набула широкого розповсюдження в країнах Заходу та стрімко розвивається в Росії. Результати досліджень із загальних аспектів ДН (О.М.Довгялло, Є.С.Полат, Р.І. Hefzallah, В. Holmberg, D. Keegan та ін.) та окремих питань навчання ІМ з використанням телекомунікаційних технологій (Е.І.Дмитрієва, П.І.Сердюков, К. Purgason, K. Richards,

М. Warschauer та ін.) свідчать про наявність значного потенціалу та перспективність впровадження нових інформаційних технологій з метою підвищення ефективності та якості навчання ІМ. В Україні на шляху організації дистанційної форми навчання робляться перші спроби, відсутні методичні розробки стосовно методів та форм організації навчальної діяльності в дистанційному середовищі учнів різних вікових груп та з різними цілями вивчення ІМ. У методичній літературі України і Росії недостатньо уваги приділяється питанням технології розробки дистанційних курсів, а опис досвіду й методики роботи в дистанційному середовищі стосується організації телекомунікаційних проектів і курсів підвищення кваліфікації викладачів та спеціалістів інших галузей (Ю.М.Богачков, М.Ю.Бухаркіна, М.В.Моїсєєва).

Отже, **актуальність** обраного нами напрямку роботи пояснюється, з одного боку, нагальністю впровадження сучасних технологій навчання з метою підвищення ефективності та якості навчання ІМ студентів ВТЗО, а з другого - відсутністю

спеціальних досліджень з проблем використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій для навчання англійської мови студентів ВТЗО з урахуванням особливостей етапу навчання та підмови спеціальності. Це дисертаційне дослідження присвячене розробці дистанційного навчального курсу (ДНК) англійської мови на основі сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій та методики організації навчальної роботи з ним студентів старших курсів ВТЗО в умовах очної форми навчання.

Це дослідження виконано в рамках наукової проблематики державної бюджетної теми кафедри інформатики та технологій навчання Київського державного лінгвістичного університету "Телекомунікаційні стратегії розвитку міжнародних і наукових зв'язків у системі освіти"

(№ 0100U003227).

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови студентів четвертого курсу ВТЗО з використанням ДНК по телекомунікаційних мережах.

Предмет дослідження – технологія створення ДНК та методика організації навчального процесу з використанням ДНК як засобу організації самостійної роботи студентів.

Основна мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці методики створення та використання ДНК англійської мови для старших курсів ВТЗО, яка б максимально враховувала особливості навчання ІМ для спеціальних цілей.

Досягнення мети дослідження передбачало розв'язання таких **завдань**.

1. Визначити основні теоретичні передумови навчання англійської мови студентів ВТЗО засобами сучасних комп'ютерних, інформаційних та телекомунікаційних технологій на підставі аналізу науково-теоретичної психологічної, лінгвістичної і методичної літератури.
2. Проаналізувати сучасний стан викладання англійської мови на старших курсах ВТЗО.
3. Конкретизувати мету, визначити цілі та завдання навчання англійської мови на цьому ступені в ДНК.
4. Визначити етапи розробки ДНК.
5. Розробити загальну структуру ДНК англійської мови включеного типу* для студентів старших курсів ВТЗО.
6. Розробити фрагмент ДНК з системою вправ для формування лексичних та граматичних навичок і вмінь читання та писемного мовлення, укласти довідник і додаток до курсу.
7. Розробити методику організації навчального процесу з використанням ДНК включеного типу.
8. Експериментально перевірити ефективність розробленого фрагмента ДНК англійської мови для навчання читання і писемного мовлення та методики організації навчального процесу на його основі.

Дослідження проводилося з використанням (за Е.А.Штульманом)

1) **методів** науково-теоретичного рівня:

- аналітичних – аналізу теоретичної літератури з методики, психології, лінгвістики, соціолінгвістики; аналізу організації навчального процесу з ІМ на старших курсах ВТЗО; аналізу чинних підручників з ІМ для ВТЗО;
- узагальнюючих – синтезу і формалізації результатів дослідження;
- інтерпретаційних – порівняння результатів, одержаних у процесі методичного експерименту, інтерпретації даних анкетувань;
- проектувальних – прогнозування та моделювання навчального процесу;

2) **методів** науково-експериментального рівня:

- збору та накопичення даних щодо організації навчального процесу в групах, студенти яких вивчають англійську мову як дисципліну за вибором;

- контролю – передекспериментального та післяекспериментального зрізів;
- обробки даних – математичної обробки даних експерименту та статистичної обробки результатів опитувань;
- перевірки – методичного експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше

- на підставі визначених соціально-політичних, психологопедагогічних передумов впровадження, дидактичних властивостей і методичних функцій сучасних телекомунікаційних технологій обґрунтовано доцільність їх використання для навчання англійської мови студентів старшого ступеня ВТЗО;
- у вітчизняній методичній літературі розроблено технологію створення ДНК включеного типу, яка складається з послідовних етапів підготовки, створення, програмування, перевірки та редагування матеріалів курсу з урахуванням психологічних і технологічних вимог до комп'ютеризованих засобів навчання;
- на базі дидактичних властивостей телекомунікаційних технологій і з урахуванням можливих напрямків навчальної діяльності в дистанційному середовищі запропоновано структуру багатомодульного ДНК включеного типу, який складається з інтегрованих навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового блоків;
- розроблено методику організації навчання англійської мови з використанням ДНК включеного типу у вигляді навчальних циклів, протягом яких відбувається чергування аудиторних практичних занять з самостійною роботою студентів над навчальним курсом у дистанційному середовищі.

Практичне значення дисертації полягає в можливості:

- застосовувати розроблену науково-обґрунтовану методику організації навчання ІМ на старшому ступені ВТЗО на основі використання телекомунікаційних технологій з метою підвищення рівня спеціалізованої англомовної комунікативної компетенції;
- створювати ДНК включеного типу на основі запропонованої технології розробки;
- організовувати навчальну роботу студентів у дистанційному середовищі за різними напрямками згідно з розробленою структурою ДНК включеного типу;
- використовувати розроблений ДНК “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges” у процесі навчання англійської мови студентів старших курсів ВТЗО.

Такий курс на основі запропонованої методики організації навчального процесу використовується на старших курсах Сумського державного університету, Національного технічного університету України “КПІ”, Запорізького державного технічного університету, Національного технічного університету “ХПІ”.

Особистий внесок здобувача. В роботі у співавторстві (див. № 6 у переліку)

П.І.Сердюкову належить основна ідея статті, автору дисертації належить практична розробка основних положень статті.

Апробація роботи. Матеріали та результати дослідження презентувалися у доповідях, а також обговорені на науково-технічній конференції викладачів, співробітників та студентів (Суми: СумДУ, 1997 р.); міжнародній науковій конференції “Досвід і проблеми реалізації ступеневої системи підготовки фахівців” (Суми: СумДУ, 1997 р.); науково-практичній конференції молодих учених (К.: КДЛУ, 1998 р.), Всеукраїнській науково-методичній конференції “Використання персональних ЕОМ у навчальному процесі вищих та середніх навчальних закладів” (Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1998 р.); міжнародних наукових конференціях “Комп’ютерна лінгвістика та викладання

чужоземних мов у вищих навчальних закладах” (Львів: Державний університет “Львівська політехніка”, 1998 р.), “Мова і культура” (К.: Інститут міжнародних відносин, 1998 р.), “Фундаменталізація та профілізація підготовки фахівців з вищою освітою” (Суми: СумДУ, 1999 р.), “Іноземна філологія на межі тисячоліть” (Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2000 р.), LINGUAPAX - VIII "Через вивчення мов і культур до культури миру, злагоди і співпраці" (К.: КДЛУ, 2000 р.). Хід та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри інформатики та технологій навчання КДЛУ протягом 1997 - 2000 років.

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковані в 6-ти статтях (із них одна у співавторстві) та 5-ти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку умовних позначень, списку використаних джерел та додатків. Обсяг дисертації становить 157 сторінок друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 223 найменування, в тому числі 73 англійською та німецькою мовами. Додатки містять зразки анкет, навчальні матеріали та зразки оформлення Web-сторінки експериментального модуля “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges”, матеріали завдань передекспериментального та післяекспериментального зрізів, порівняльні таблиці результатів контрольних зрізів тощо.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі розкриваються теоретичні питання застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій у процесі навчання ІМ у ВТЗО. Висвітлюються дидактичні можливості ДН англійської мови студентів ВТЗО, аналізуються психолого-педагогічні проблеми ДН, розглядаються методичні питання включення елементів ДН у систему очної форми освіти як одного із шляхів удосконалення організації самостійної роботи студентів з ІМ.

Дослідження показали, що ДН, яке характеризується

- фізичною віддаленістю студентів від викладача;
- впливом навчального закладу;
- використанням технічних засобів для об'єднання викладача і студента;
- забезпеченням двосторонньої комунікації між учасниками навчального процесу;
- можливістю періодичних зустрічей у педагогічних і соціальних цілях;
- участю в індустріалізованій формі освіти (D.Keegan),

відповідає вимогам щодо рівня відкритості, масовості, гнучкості, ресурсомісткості, інтерактивності, індивідуалізації навчального процесу.

Проведений аналіз стану інформатизації навчального процесу в системі вищої технічної освіти виявив, що на сьогоднішній день склалися певні передумови для впровадження ДН англійської мови у ВТЗО. Рівень комп'ютеризації та програмного забезпечення технічних ВЗО та університетів дозволяє надати студентам доступ до користування телекомунікаційними мережами. Крім того, в ході дослідження встановлено, що студенти технічних спеціальностей ВТЗО мають достатньо високий рівень комп'ютерної грамотності та інформаційної освіченості і виявляють готовність до застосування нових технологій навчання.

Організація ДН ІМ потребує дотримання психологічних вимог, що висуваються до комп'ютеризованих засобів навчання з урахуванням особливостей, які притаманні самостійній навчальній діяльності студентів обраного ступеня навчання.

Специфічні риси дистанційного навчального середовища (гнучкість, ресурсомісткість,

індивідуалізованість, інтерактивність) викликають зміни в характері взаємодії між студентом та викладачем, що, в свою чергу, призводить до нового розподілу їх функцій порівняно з традиційним навчанням. Студент у процесі ДН опановує активну форму діяльності, отримує нові засоби доступу до інформації. В таких умовах набуває розвитку самостійність студента щодо керування процесом навчання і контролю за його результативністю. В умовах ослаблення керуючого впливу на діяльність студента в ДН викладач перетворюється на консультанта, організатора ефективного навчального середовища (Z.Berge, M.Collins), здобуває більше можливостей для організації творчих проектів, стимулюючи самостійність мислення студентів.

Новітні комп'ютерні, інформаційні та телекомунікаційні технології містять значний потенціал у навчанні ІМ щодо підвищення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції студентів за рахунок створення природного англomовного навчального середовища, отримання доступу до віддалених інформаційних ресурсів, надання можливості природної комунікації англійською мовою з партнерами різних категорій.

У другому розділі розглянуто особливості процесу навчання англійської мови на старших курсах ВТЗО, проаналізовано проблеми і протиріччя процесу навчання англійської мови на цьому ступені, конкретизовано загальну мету навчання, визначено відповідні цілі та зміст навчання в дистанційному курсі включеного типу. Описано технологію розробки іншомовного дистанційного курсу, запропоновано структуру ДНК включеного типу, надано характеристику розробленого ДНК “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges”. Викладено методикy організації навчального процесу з використанням ДНК включеного типу.

Враховуючи сучасний рівень вимог до володіння ІМ спеціалістами різних галузей, багато студентів ВТЗО продовжують вивчати ІМ на старшому ступені після завершення основного курсу навчання протягом перших двох курсів. Загальну мету навчання англійської мови на цьому ступені логічно сформулювати як формування у студентів спеціалізованої англomовної комунікативної компетенції середнього рівня в усіх видах мовленнєвої діяльності при провідній ролі читання та письма для забезпечення спілкування під час професійної діяльності. Підвищення рівня комунікативної компетенції порівняно з основним курсом, метою якого є формування у студентів мінімального рівня спеціалізованої англomовної комунікативної компетенції (О.Б.Тарнопольський), означає розширення змісту навчання за рахунок ускладнення навчальних мовленнєвих ситуацій, зростання обсягу мовного та мовленнєвого навчального матеріалу, збільшення кількості навичок і вмінь мовлення, якими, як очікується, мають володіти студенти.

Проведений аналіз сучасного стану викладання англійської мови на старших курсах ВТЗО дає підстави констатувати існування 1) протиріччя між формою організації навчального процесу у вигляді аудиторних занять та провідною метою, цілями та завданнями навчання англійської мови у ВТЗО; 2) проблеми організації самостійної роботи студентів з ІМ та забезпечення їх відповідними навчальними матеріалами; 3) проблеми невідповідності підручників ІМ для технічних спеціальностей ВТЗО сучасному рівню вимог. Впровадження елементів ДН шляхом включення ДНК у навчальний процес може сприяти вирішенню означених проблем.

Технологія розробки ДНК складається з послідовних етапів підготовки, створення, програмування, перевірки та редагування матеріалів. На етапі підготовки визначається контингент студентів, цілі та зміст навчання, одномовність/двомовність курсу, технологія та технічні засоби, які використовуються. Слід повною мірою використати технологічні можливості комп'ютера і телекомунікаційних мереж, враховуючи вимоги щодо оформлення екрана, формулювання інструкцій, режиму надання студенту допомоги і додаткової інформації. Під час створення курсу необхідно спиратися на

принципи навчання ІМ і організації ДН. Зокрема при розробці ДНК включеного типу доцільно виходити із принципу взаємозв'язку змісту роботи студентів у дистанційному курсі з тематикою аудиторних практичних занять. Керуючись економічними, технічними та методичними чинниками, належить здійснити відбір серед різних видів навчальних матеріалів і засобів: друкованих матеріалів (текстів і практичних завдань), мультимедійних (комп'ютеризованих аудіо-візуальних) засобів, гіпертексту, засобів “підтримки” (комп'ютерних конференцій, телекомунікаційних проєктів). Після цього слід визначити структуру курсу, впорядковати систему вправ, визначити форми зворотного зв'язку та контролю. По завершенні етапу укладання курсу треба скласти алгоритм курсу і здійснити його програмування. На етапі перевірки необхідно провести випробування курсу. На підставі виявлених під час випробування недоліків належить здійснити редагування курсу, виправлення помилок, налагодження ефективності зворотного зв'язку тощо.

За вищеописаною технологією автор розробив загальну структуру ДНК включеного типу для навчання англійської мови студентів старшого ступені ВТЗО “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges”, в якому було реалізовано модуль “Elementary Particles”.

Створений автором ДНК включеного типу “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges” як засіб організації англійської мовної навчальної діяльності студентів носить активний характер (студент взаємодіє з викладачем), включає мультимедійні засоби, є комунікативно спрямованим (партнерами по спілкуванню у студентів виступають викладач, інші студенти, експерти, носії мови), відповідає комбінованому типу програм (активною стороною навчання виступають і студент, і комп'ютер).

Як видно з рис. 1, ДНК включеного типу “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges” складається з модулів (Units), кожний з яких поділяється на п'ять розділів відповідно до виучуваного іншомовного матеріалу (*Vocabulary, Grammar*) та видів мовленнєвої діяльності (*Reading, Writing*) з необхідними навчальними матеріалами та завданнями. По завершенні роботи над модулем студент складає *тест*.

Курс має інтегрований характер і складається з умовно виділених навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового блоків. *Навчальний блок* включає автоматизований навчальний курс англійської мови для студентів старших курсів технічних спеціальностей та тести для контролю рівня сформованості мовних і мовленнєвих навичок і вмінь студентів. *Комунікативний блок* забезпечує можливість здійснення навчального діалогу студента з викладачем англійської мови, який веде курс, спілкування з іншими учасниками курсу навчального закладу, де проходить навчання, та вихід на комуніканти за його межами. *Інформаційно-довідковий блок* надає інформацію на запит користувача: загальну інформацію (характеристику-опис курсу, пояснення та зразки вправ) і мовну інформацію (граматичний довідник, вказівки, коментар щодо виконання окремих завдань), а також додаток, який містить автентичні навчальні тексти для кожної спеціальності окремо та електронні адреси джерел пошуку літератури за фахом. Користування курсом максимально спрощене за рахунок раціонального використання навігаційних можливостей Web-сторінки курсу. Меню, піктограми, засоби гіпертексту та засоби прокрутки тексту забезпечують вільне пересування по розділах і блоках курсу.

Включення ДНК у навчальний процес потребує нової форми організації навчальної діяльності студентів та відповідних змін у роботі викладача. Такою формою можна вважати навчальні цикли, які охоплюють певний тематичний розділ, у межах якого на основі підібраних текстів вивчається лексичний та граматичний матеріал, здійснюється навчання читання та письма, організовується спілкування. В ДНК “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges” такому розділу відповідає окремий модуль (Unit).

Навчальний цикл включеного ДН складається з таких трьох основних етапів: настановчого аудиторного практичного заняття, дистанційного періоду навчання та підсумкового аудиторного практичного

Розділи

Модулі

Навчальний блок

Рис.1. Структура дистанційного навчального курсу “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges”

заняття (Рис. 2). Спілкування студента і викладача протягом дистанційного періоду опосередковане телекомунікаційними мережами.

Аудиторні практичні заняття присвячуються вдосконаленню навичок і вмінь усного мовлення студентів. У дистанційний період роботи, завдяки графічній формі спілкування, відбувається навчання читання і писемного мовлення. Під час роботи з ДНК студенти здійснюють навчально-тренувальну, інформативну та комунікативну діяльність. Навчально-тренувальна діяльність студентів складається з виконання ними вправ і завдань навчального курсу, ведення тренувальної комп'ютерної дискусії через дискусійний форум, написання творів та спільного їх редагування. Інформативна діяльність спрямована на формування у студентів навичок і вмінь цілеспрямованого пошуку та обробки інформації з розподілених навчальних ресурсів телекомунікаційних мереж. Означені ресурси можуть скласти альтернативу традиційному друкованому підручнику ІМ для ВТЗО за рахунок актуальності, новизни та глибини спеціалізації матеріалів. Комунікативна діяльність студентів у ДНК включає ведення діалогу, листування, отримання консультацій, опосередкованих телекомунікаційними мережами, участь у комп'ютерних конференціях тощо.

I. Настановче аудиторне заняття

II. Дистанційний період навчання

III. Підсумкове аудиторне заняття

Рис.2. Структура циклу включеного ДН

Розподіл навчального матеріалу між етапами навчального циклу - аудиторними заняттями та самостійною роботою студентів над ДНК - відповідає меті навчання. Співвідношення навчальних годин становить 1:2, що співпадає з практикою університетів США і Західної Європи.

Контроль та оцінка діяльності студента в ДНК здійснюються як автоматично програмою (завдання з регламентованою відповіддю), так і викладачем. Завдання, які потребують однозначної відповіді, перевіряються програмою. Викладач перевіряє вправи з нерегламентованою або частково регламентованою відповіддю. Підсумкова рейтингова оцінка студента за роботу в циклі складається статистично з результатів виконання студентами окремих завдань.

Запропонована методика організації навчального процесу із залученням ДНК англійської мови включеного типу дозволяє викладачеві підвищити ефективність і якість навчання, що підтверджується експериментальною перевіркою методики.

У третьому розділі наведені результати перевірки методики організації навчальної роботи з використанням ДНК англійської мови включеного типу на етапі самостійної роботи студентів та їх методична інтерпретація.

Встановлення ефективності запропонованої в нашому дослідженні методики проводиться шляхом організації експериментального навчання з проведенням передекспериментального та післяекспериментального контрольних зрізів, опитувань студентів, обробки експериментальних даних, аналізу та інтерпретації результатів експерименту.

Експериментальне навчання проходило в листопаді - грудні 1999 року на базі Сумського державного університету. Його учасниками були 15 студентів четвертого курсу технічних спеціальностей, які вивчають англійську мову як дисципліну за вибором. Експериментальним матеріалом був складений нами модуль "Elementary Particles" ДНК включеного типу "Distant English for Students of Technical Universities and Colleges".

Експериментальне навчання тривало протягом циклу занять, який становив 12 навчальних годин (два тижні). Розподіл годин між аудиторними практичними заняттями і дистанційним періодом роботи в циклі склав чотири години і вісім годин відповідно.

Робота над експериментальним модулем "Elementary Particles" тривала на другому етапі навчального циклу в період самостійної роботи студентів у дистанційному середовищі.

Аналіз результатів експериментального навчання підтвердив ефективність експериментального модуля "Elementary Particles" як засобу організації самостійної роботи студентів старшого ступеня ВТЗО, який дозволяє формувати в них достатньо високий рівень навичок і вмій читання та письма англійською мовою. За підсумками післяекспериментального тестування всі студенти набули навичок і вмій читання, писемного мовлення та самоконтролю на рівні, який перевищував умовний задовільний показник 0,7 (за В.П.Беспальком). У порівнянні з передекспериментальним зрізом показник коефіцієнта навченості лексичних навичок читання збільшився на 0,34;

граматичних навичок – на 0,34; навичок самоконтролю – на 0,16; вмінь читання – на 0,23. Відзначено зростання в післяекспериментальному комбінованому мовленнєвому тесті показників за якісними критеріями оцінки писемного мовлення – організації повідомлення та різноманітності використання мовних засобів. За першим з них у передекспериментальному зрізі коефіцієнт навченості в середньому по групі складав 0,1, у післяекспериментальному – 0,93. За другим – відповідно 0,1 та 0,9. Підсумкові контрольні письмові анотації студентів відповідають необхідному обсягу висловлювань та композиційній схемі написання такого виду тексту. Збільшилося використання студентами характерних для цього стилю сталих виразів та кліше, внутрішньофразових та внутрішньотекстових засобів зв'язку. Дещо зросли кількість визначених студентами ключових фактів (коефіцієнт збільшився на 0,05), коректність їх інтерпретації та логічність викладення (підвищення показника на 0,08). Післяекспериментальне анкетування студентів експериментальної групи засвідчило посиленість розробленого модуля “Elementary Particles” та інтерес студентів до нетрадиційної форми організації навчального процесу.

ВИСНОВКИ

В дисертації наведене теоретичне узагальнення і вирішення проблеми організації дистанційного навчання англійської мови студентів старшого ступеня ВТЗО в умовах очної форми навчання, що виявляється у визначенні теоретичних передумов застосування телекомунікаційних технологій у процесі навчання ІМ, розробці технології створення ДНК включеного типу, його структури та змісту, методики організації навчання англійської мови з використанням ДНК включеного типу. Одержані результати дослідження дозволяють забезпечити розробку ДНК англійської мови включеного типу для організації самостійної роботи студентів старшого ступеня ВТЗО з метою формування в них спеціалізованої комунікативної компетенції середнього рівня в читанні та письмі і на цій основі сприяють підвищенню ефективності навчання англійської мови на цьому ступені.

Наукові і практичні результати дослідження дозволяють зробити такі висновки.

1. На основі сучасних телекомунікаційних технологій розвивається нова прогресивна форма освіти - дистанційне навчання. Для впровадження ДН англійської мови у ВТЗО склалися певні передумови. Матеріально-технічне забезпечення ВТЗО та університетів дозволяє забезпечити доступ студентів до телекомунікаційних мереж. Серед студентів технічних спеціальностей виявлено достатній початковий рівень комп'ютерної грамотності, інформаційної освіченості та готовності до застосування нових технологій навчання. Але відсутність на сучасному етапі методики ДН гальмує процес впровадження нової форми навчання у вітчизняну систему освіти.
2. ДН характеризується фізичною віддаленістю студента від викладача, високим рівнем використання технічних засобів навчання, вільним вибором змісту навчання, високою ресурсомісткістю, різноманітною наочністю, високим ступенем комунікативності, індивідуалізації. Зворотний зв'язок під час ДН здійснюється опосередковано по телекомунікаційних мережах.
3. Навчальна діяльність студента з вивчення англійської мови в дистанційному середовищі характеризується високим рівнем мотивації, яка складається з його реальної потреби у володінні мовою, кінцевої та проміжної цілей навчання, позитивного емоційного фону при вдалому виконанні завдань, інтересу до ІМ, зовнішніх мотивів, наприклад, самоствердження, престижу тощо. Однак, внаслідок фізичної ізоляції студента під час ДН часто виникає психологічна ізоляваність, яка може негативно впливати на хід та результати

навчання. З метою запобігання появі подібних явищ керівникові ДНК слід постійно підтримувати зі студентом зворотний зв'язок, стимулювати його інтерес до навчання.

4. У дистанційному середовищі студент займається самостійною навчальною діяльністю, яка характеризується з його боку активністю, максимальним ступенем самокерування та самоконтролю. За таких умов головне завдання розробників ДНК - закласти в курс оптимальний режим керування процесом навчання та своєчасного і ефективного надання комп'ютером допомоги.
5. Порівняно з традиційною формою організації навчального процесу відбуваються зміни в характері діяльності дистанційного викладача. Його керуючий вплив на діяльність студента в ДН значно слабше. Він виступає в ролі організатора та консультанта навчального курсу.
6. Індивідуалізація навчального процесу в ДН не стоїть на перешкоді організації групової роботи студентів у дистанційному середовищі. Вона здійснюється шляхом організації телекомунікаційних проєктів, конференцій, дискусійних форумів тощо.
7. Суттєвою вадою ДН можна вважати відсутність "живого" спілкування між учасниками навчального процесу. Інтеграція ДН у систему очної форми організації навчання є одним із шляхів подолання цього недоліку.
8. Виходячи із сучасних вимог до володіння англійською мовою фахівцями різних галузей, доцільно визначити практичною метою навчання англійської мови на старших курсах ВТЗО формування у студентів спеціалізованої англомовної комунікативної компетенції середнього рівня в усіх видах мовленнєвої діяльності при провідній ролі читання та письма. Підвищення рівня комунікативної компетенції на цьому ступені навчання порівняно з базовим курсом протягом перших двох років навчання означає розширення змісту навчання. Нарівні з практичною метою навчання англійської мови в ДНК вирішуються виховні, освітні та розвивальні цілі.
9. Як свідчить аналіз сучасного стану викладання англійської мови на старшому ступені ВТЗО, на шляху реалізації головної мети навчання постає ряд проблем та протиріч, розв'язанню яких може сприяти створення і впровадження в навчальний процес ДНК включеного типу.
10. Створення ДНК відбувається за складною технологією. Робота над матеріалами курсу розподіляється на етапи підготовки, створення, програмної реалізації, перевірки та редагування. Певні вимоги висуваються як до внутрішньої організації матеріалу, так і до стилю оформлення екрана. При розробці дистанційних навчальних матеріалів та методики їх застосування в навчальному процесі виходять з дидактичних, методичних, організаційних та технологічних принципів. За умови створення включеного ДНК постає необхідність скоординувати зміст навчання в курсі зі змістом навчання під час аудиторних занять.
11. Створений автором ДНК "Distant English for Students of Technical Universities and Colleges" має інтегрований характер і складається з блоків. Навчальний блок включає багатомодульний навчальний курс. Комунікативний блок надає можливість студенту вести діалог з викладачем засобами електронного зв'язку, а також спілкуватися з усіма бажаними в межах дискусійного форуму. Інформаційно-довідковий блок містить довідник і додаток.
12. Навчання англійської мови із залученням ДНК включеного типу будується циклічно. Кожному навчальному циклу відповідає модуль курсу. Цикл складається з трьох етапів - настановчого аудиторного заняття, дистанційного періоду роботи та підсумкового аудиторного заняття. Співвідношення тривалості

аудиторної роботи до дистанційного періоду становить 1:2. На аудиторних заняттях відбувається усне обговорення теми модуля, проводиться підведення підсумків роботи та оцінка діяльності студентів з боку викладача. Під час роботи з ДНК студенти здійснюють навчально-тренувальну, інформативну та комунікативну діяльність.

13. Експериментальне навчання з метою перевірки модуля “Elementary Particles” ДНК включеного типу “Distant English for Students of Technical Universities and Colleges” показало посиленість та доступність розробленого модуля для студентів четвертого курсу технічних спеціальностей університету. Нова форма організації навчання сподобалася студентам, про що свідчать наші спостереження та результати післяекспериментального анкетування.
14. Результати експериментального навчання підтверджують розроблену гіпотезу щодо ефективності ДНК англійської мови включеного типу як засобу організації самостійної роботи студентів ВТЗО. Про це свідчить досягнутий студентами за відносно короткий термін експериментального навчання (два тижні - 12 навчальних годин) рівень сформованості вмінь у читанні та письмі, а саме: вміння виділяти ключові факти, правильно їх інтерпретувати, встановлювати причинно-наслідкові та інші смислові зв'язки, правильно організовувати текст анотації за обсягом і за структурою, використовувати відповідні кліше та сталі вирази. За результатами контрольного післяекспериментального зрізу коефіцієнт навченості за В.П.Беспальком у середньому по групі становить: навички і вміння читання - 0,9; навички самоконтролю - 0,79; навички і вміння писемного мовлення - 0,86. У порівнянні з передекспериментальним зрізом підвищення показників у середньому по групі за окремими завданнями склало від 0,12 до 0,41.
15. Теоретичні і практичні результати дисертації можуть застосовуватися в дослідженнях, присвячених проблемам створення навчальних курсів і організації ДН ІМ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Організаційно-методичні аспекти дистанційного навчання іноземних мов // Проблеми сучасної методики навчання іноземних мов: Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих вчених. Серія “Педагогіка та психологія”. (Методика навчання іноземних мов). - Вип.1. - К.: КДЛУ, 1998. - С. 204-213.
2. Дистанційний курс англійської мови для студентів технічних спеціальностей ВЗО // Проблеми освіти. - Частина 2: Наук.-метод. зб./ Кол. авт. - К.: ІЗМН, 1999. - Вип. 18. - С. 9-13.
3. Включене дистанційне навчання англійської мови студентів вищих технічних закладів освіти: побудова курсу, методика навчання та результати // Іноземні мови. - 2000. - № 2. - С. 27-30.
4. Про стан викладання англійської мови на старших курсах вищих технічних закладів освіти // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. - Вип. 2. - К.: КДЛУ, 2000. - С. 42-46.
5. Дистанційний навчальний курс іноземної мови: проблеми розробки // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. - К.: КДЛУ, 2000. - Вип. 7. - С. 96-98.
6. Дистантне навчання: загальна характеристика та особливості провадження у навчання іноземних мов (аналітичний огляд літератури) / Київ. держ. лінгв. ун-т. - К., 1998. - 72 с. - Укр. - Деп. в ДНТБ України 02.06.98, № 277 - Ук98 // Реферат в

- ж. Депоновані наукові роботи, № 2, 1998 (у співавторстві з П.І.Сердюковим).
7. Перспективы использования дистанционного компьютерного обучения в реализации задач углубления знаний по иностранному языку // Тезисы докладов научно-технической конференции преподавателей, сотрудников и студентов: Сумы: “Ризоцентр” СумГУ. - 1997. - С. 102.
  8. К вопросу внедрения современных компьютерных технологий для повышения эффективности обучения иностранным языкам // Досвід і проблеми реалізації ступеневої системи підготовки фахівців: Наук.-метод. зб. матеріалів III міжнародної науково-методичної конференції / Відп.ред. М.І.Волков. - Суми. - 1997. - С. 273.
  9. Дистанційний навчальний курс чужоземної мови: проблеми розробки // Тези доповідей 3-ї Міжнар. наук. конф. “Комп’ютерна лінгвістика та викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах”. - Львів. - 1998. - С. 25-26.
  10. Експериментальне навчання іноземних мов студентів технічного вузу в дистанційному середовищі // Матеріали п'ятої всеукраїнської наук.-метод. конф. “Використання персональних ЕОМ у навчальному процесі вищих та середніх навчальних закладів”. - Львів: ЛДУ ім.Івана Франка. - 1998. - С. 77-79.
  11. Дистанційне навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей: побудова курсу, методика організації процесу навчання // Тези доповідей міжнар. наук. конф. “Іноземна філологія на межі тисячоліть”. - Харків: Константа. - 2000. - С. 208-209.

АНОТАЦІЯ

Муліна Н.І. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія та методика навчання: германські мови. Київський державний лінгвістичний університет, Київ, 2000.

Дисертацію присвячено проблемам створення та впровадження дистанційного курсу для навчання англійської мови студентів вищих технічних закладів освіти (ВТЗО).

Сукупність таких проблем є складовою частиною нового напрямку в галузі методики навчання іноземних мов (ІМ) - дистанційного навчання (ДН), яке пов'язане з реалізацією ідей відкритого навчання та застосуванням інформаційних та телекомунікаційних технологій. У дисертації узагальнено психолого-педагогічні та методичні проблеми ДН ІМ. Проаналізовано сучасний рівень інформатизації навчального процесу та стан навчання ІМ для спеціальних цілей на старших курсах ВТЗО. Описано технологію створення дистанційного навчального курсу (ДНК), надано характеристику розробленого ДНК англійської мови. Запропоновано методику організації навчальної роботи з використанням ДНК в умовах очної форми навчання у вигляді навчальних циклів. Ефективність розробленого ДНК підтверджено в процесі експериментального навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, відкрите навчання, інформатизація навчального процесу, навчання ІМ для спеціальних цілей.

АННОТАЦИЯ

Мулина Н.И. Методика разработки и использования дистанционного курса английского языка (старшая ступень в высшем техническом учебном заведении). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения: германские языки. - Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 2001.

Диссертация посвящена проблемам составления и использования дистанционного курса для обучения английскому языку студентов технических специальностей вузов.

Развитие современных компьютерных, информационных и телекоммуникационных технологий способствовало формированию нового направления в методике обучения иностранным языкам (ИЯ) - дистанционного обучения (ДО). Внедрение ДО позволяет реализовать идеи открытого образования, которые выражаются в отсутствии ограничений и привилегий на получение образования, повышении гибкости учебного процесса, изменении характера взаимодействия студентов и преподавателей.

Использование компьютерных и телекоммуникационных технологий позволяет расширить дидактический потенциал традиционных технических средств обучения ИЯ за счет повышения индивидуализации обучения, обеспечения естественной иноязычной среды для общения и предоставления доступа к учебным и другим информационным ресурсам Интернета. Установлено, что студенты старших курсов технических специальностей вузов имеют достаточно высокий уровень компьютерной и информационной грамотности, а также проявляют готовность к внедрению новых форм организации учебного процесса с целью повышения уровня владения ИЯ.

В диссертации рассмотрены особенности обучения английскому языку студентов старших курсов технических вузов. В частности, конкретизируется конечная цель обучения. Она определена как формирование у студентов специализированной англоязычной коммуникативной компетенции среднего уровня во всех видах речевой деятельности при ведущей роли чтения и письма для обеспечения общения в процессе профессиональной деятельности. Повышение уровня коммуникативной компетенции по сравнению с начальным этапом обучения ведется за счет расширения изучаемого языкового и речевого материала, повышения количественных и качественных показателей формируемых англоязычных навыков и умений. Особое внимание уделяется формированию умений письменной речи.

Указывается на наличие психолого-педагогических и методических проблем ДО ИЯ. Основные из них связаны с опосредованным характером взаимодействия преподавателя со студентами в дистанционной среде. Кроме того, в ходе рассмотрения состояния преподавания английского языка на старших курсах вуза выявлены и анализируются а) противоречие между традиционной формой организации учебного процесса в виде аудиторных занятий и целями изучения ИЯ во втузе; б) проблема отсутствия системы организации и учебных материалов для самостоятельной работы по ИЯ для студентов втузов на данном этапе обучения; в) проблема несоответствия учебников по ИЯ для технических специальностей вузов современному уровню требований.

Одним из путей преодоления выявленных проблем можно считать создание дистанционных учебных курсов (ДУК) ИЯ, которые включаются в систему традиционной очной формы обучения и служат средством организации самостоятельной работы студентов в дистанционной среде (ДУК ИЯ включенного типа). Составление ДУК ИЯ производится на основе соблюдения принципов ДО ИЯ с учетом психологических и методических требований к организации компьютеризованных учебных средств. Исходя из этого, разработана структура ДУК включенного типа по английскому языку для студентов старших курсов втузов, комплекс упражнений пробного модуля курса и методика использования ДУК в учебном процессе.

ДУК "Distant English for Students of Technical Universities and Colleges" имеет гипертекстовую структуру, носит интегративный характер и состоит из учебного, коммуникативного и информационно-справочного блоков.

Формой организации учебной деятельности с ДУК в условиях очной формы обучения

являются учебные циклы, охватывающие определенный тематический раздел, в рамках которого на основе подобранных аутентичных текстов по специальности изучается лексический и грамматический материал, осуществляется обучение чтению и письму, организовывается общение. Учебный цикл включенного ДО состоит из чередующихся периодов аудиторной работы студентов с преподавателем (установочное и итоговое занятия цикла) и их взаимодействия в дистанционной среде. Обучение устным и письменным видам речевой деятельности логично распределить между периодами соответственно. В дистанционный период студенты выполняют учебно-тренировочную, информационную и коммуникативную деятельность. Учебно-тренировочная деятельность студентов состоит в работе с автоматизированным учебным курсом и ведении диалогового журнала. Информационная деятельность связана с поиском и обработкой профессионально- или учебно-значимой для студента информации в сети Интернет. Коммуникативная деятельность студентов в дистанционной среде протекает в режимах: студент - преподаватель; студент - студент(ы); студент - консультант/носитель языка.

В ходе экспериментального обучения на основе пробного модуля ДУК подтверждена эффективность разработанного модуля для обучения письменным видам речевой деятельности, а также циклической формы организации учебного процесса. Отмечено повышение коэффициента обученности студентов по всем показателям. Определены направления дальнейших исследований, целью которых является расширение использования ДУК на основе телекоммуникационных технологий в учебном процессе для студентов различных категорий.

Ключевые слова: дистанционное обучение, открытое обучение, информатизация учебного процесса, изучение ИЯ для специальных целей.

RESUME

Mulina N.I. Methods of English Distant Course Development and its Integration into Language Teaching Process (Upper Stage of a Technical University). - Manuscript.

Thesis for a candidate degree by speciality 13.00.02 - Theory and Methodology of Teaching: German Languages. - Kyiv State Linguistic University, Kyiv, 2001.

The dissertation deals with the problems of distant course (DC) development and its integration into the foreign language teaching process in technical universities. These problems are argued within a comparatively new branch of the methodology of foreign language (FL) teaching - telecommunication based distant learning (DL), in which ideas of open learning are implemented. In the dissertation psychological, pedagogical and methodological problems of FL DL are generalized. Contemporary level of informatization and state of English for Specific Purposes teaching at an upper stage of technical universities are under analysis. Technology of the DC development is described, sample English DC is characterized. Methods of learning process organization within training cycles, using DC with permanent students, are suggested. Effectiveness of the sample English Dc is experimentally confirmed.

Key words: distant learning, open learning, informatization of teaching process, English for Specific Purposes.